

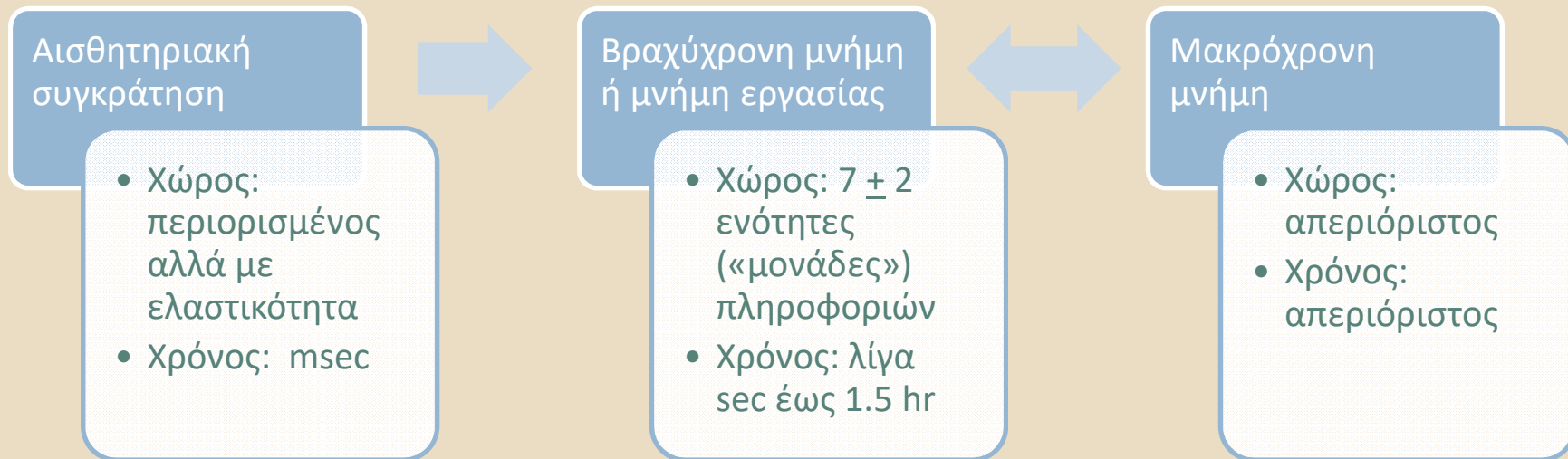
Συναισθηματικές πτυχές της μάθησης και επιδράσεις στις γνωστικές λειτουργίες

Μπετίνα Ντάβου

Πανεπιστήμιο Αθηνών

<http://www2.media.uoa.gr/davou/>

Γνωστικές διεργασίες στη βάση της μάθησης

Το συναισθηματικό φορτίο της πληροφορίας

- Κάθε ερέθισμα πριν ερμηνευτεί στον φλοιό αποτιμάται από το μεταιχμιακό σύστημα (αμυγδαλή) ως προς τη θετική ή αρνητική του επίπτωση στον οργανισμό
- Η διαδικασία αυτή είναι μη συνειδητή και διαρκεί λιγότερο από 200 msec
- Η συναισθηματική διάθεση διαμορφώνεται πριν το άτομο αποκτήσει επίγνωση του ερεθίσματος που τη δημιουργήσε και έχει τη δύναμη να επηρεάσει όχι μόνο τις γνωστικές και συγκινησιακές διεργασίες που ακολουθούν αλλά και σχετικώς σταθερές ιδιότητες του ατόμου όπως η αυτοεκτίμηση
- Εάν η συγκίνηση είναι έντονη έχει τη δύναμη να μετατρέψει ολόκληρη την οργάνωση της δραστηριότητας του εγκεφάλου

Συγκινησιακή μετατροπή της οργάνωσης του εγκεφάλου

- Προετοιμάζει τους βιολογικούς μηχανισμούς για μια σειρά από ενέργειες (π.χ. φυγής ή αμυντικής μάχης), ρυθμίζει την προσοχή στο περιβάλλον και την αξιοποίηση των πόρων του οργανισμού
- Κάθε νέα πληροφορία τίθεται σε επεξεργασία υπό το φως της συγκίνησης που έχει καταβάλει το άτομο
- Διαφορετικές συγκινήσεις επηρεάζουν τη σκέψη με διαφορετικούς τρόπους

Τα ευχάριστα συναισθήματα:

- Διευρύνουν την αντίληψη και την ευελιξία της σκέψης
- Εντείνουν την προσοχή και την προσήλωση
- Αυξάνουν τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία
- Αυξάνουν τα κίνητρα για εις βάθος επεξεργασία
- Διευκολύνουν την αφομοίωση νέων γνώσεων
- Αυξάνουν την κοινωνική ευαισθησία, την αισιοδοξία και την ψυχική ανθεκτικότητα

Τα δυσάρεστα συναισθήματα

- Αυξάνουν το γνωστικό φόρτο, τον κόπο και το χρόνο επεξεργασίας (ο μαθητής μοιάζει μουδιασμένος, εξαντλημένος, αφηρημένος, «χαζός»)
- Μειώνουν την ικανότητα επεξεργασίας των πληροφοριών (ο νοητικός «χώρος» καταλαμβάνεται από αρνητικά φορτισμένες σκέψεις που παρεισφρέουν)
- Προκαλούν εμμονές, αδυναμία συγκέντρωσης αλλά και αποκέντρωσης της σκέψης
- Εκτρέπουν την προσοχή από την επεξεργασία των πληροφοριών στην αποκατάσταση της ευεξίας
- Ενεργοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς («αμυντικός αποκλεισμός» / «προστατευτική πρόσληψη»)

Πηγές συναισθημάτων που σχετίζονται με τη μάθηση

- Εγγενή στη μάθηση συναισθήματα
- Συναισθήματα που έχουν τις ρίζες τους στην οικογένεια
- Συναισθήματα στο πλαίσιο της παιδαγωγικής σχέσης
- Συναισθήματα που αναδύονται από την υποκειμενική, συμβολική σημασία που έχει η ύλη για τον μαθητή

Εγγενή στη μάθηση
συναισθήματα

Φόβος

- της σύγχυσης και του χάους που προκαλούν πολλά ατακτοποιήτα ακόμη «τουβλάκια» εμπειρίας
- ανεπάρκειας
- της πιθανότητας να φανείς «κουτός» σε σύγκριση με τους άλλους

Αγωνία

- έως ότου τα ψήγματα γνώσης αποκτήσουν οργάνωση και συνοχή
- από την αίσθηση του ανίσχυρου και την απουσία ελέγχου που συνδέεται με την άγνοια

Παλινδρόμηση και εξάρτηση

- από έναν «παντογνώστη» δάσκαλο ή γονιό που όταν γίνεται αφόρητη κινητοποιεί αμυντικές συμπεριφορές (προβολή της ανεπάρκειας στο δάσκαλο, αναζήτηση έτοιμων και βιαστικών απαντήσεων)

Ενοχή

- Γνώση = κλοπή → ευφορία + ενοχή
- Γνώση = τροφή → άδειασμα / «ξεζούμισμα» του ατόμου που την παρέχει → ενοχή αλλά και θυμός προς αυτόν που την κατέχει και την ελέγχει

Χρήσιμες αλληλεπιδράσεις

- Προσοχή και παρατήρηση
- Άνοιγμα στα συναισθήματα και δεκτικότητα
- Άνοιγμα στη συναισθηματική εμπειρία
- Στοχασμός για την εμπειρία
- Δράση

Ανώφελες αλληλεπιδράσεις

- Παράβλεψη
- Υπερβολική ανεκτικότητα
- Αντίδραση
- Προβολή των δικών μας αφόρητων συναισθημάτων

Γνωστικές και συναισθηματικές
μετατροπές εξαιτίας των
τεχνολογιών της πληροφορίας
και της επικοινωνίας (ΤΠΕ)

Μερικοί αριθμοί:

- Κάθε μέρα καταγράφονται 20 εκατομμύρια λέξεις σε κείμενα που περιέχουν νέες τεχνικές πληροφορίες, τις οποίες για να επεξεργαστεί ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης θα χρειαζόταν 6 εβδομάδων 8ωρο ημερήσιο διάβασμα με ταχύτητα 1000 λέξεων το λεπτό. Αλλά στο μεταξύ (και εφ' όσον νέες πληροφορίες παράγονται συνεχώς) θα έχει δημιουργήσει νέο έλλειμμα πληροφόρησης, αντίστοιχο μιας πενταετίας και πάνω.
- Η ημερήσια έκδοση των *New York Times* περιέχει περισσότερες πληροφορίες, από όσες ο μέσος πολίτης της Βρετανίας του 17^{ου} αι. θα εκτίθετο σε μία ολόκληρη ζωή.
- Τα τελευταία 30 χρόνια έχουν διακινηθεί περισσότερες πληροφορίες απ' ότι τις τελευταίες 5 χιλιετίες.

Περισσότεροι αριθμοί:

(American Academy of Pediatrics, 2013)

- Τα παιδιά 8-10 χρ. εκτίθενται περίπου 8 ώρες/ημ. στις ΤΠΕ
- Τα μεγαλύτερα παιδιά και οι έφηβοι >11 ώρες/ημ. (το 2006, η έκθεση αυτή ήταν 2 ώρες/ημ.)
- 30% του χρόνου αυτού χρησιμοποιείται στην παράλληλη, ταυτόχρονη χρήση συσκευών (multitasking)
- 75% των εφήβων διαθέτουν κινητό τηλέφωνο – 50% αυτών στέλνουν περίπου 50 μηνύματα/ημέρα
- Περισσότεροι από 60% των εφήβων στέλνουν μηνύματα την ώρα του ύπνου

Ερευνητικά ευρήματα

Χώρος

«Κουλτούρα του
υπνοδωματίου»

ΤΠΕ ως προεκτάσεις του
σώματος

Η τηλεόραση στο τραπέζι μας
Το κινητό επάνω στο τραπέζι

Χρόνος

Περίπου 6 ώρες στο σχολείο + 8-
11 ώρες στις ΤΠΕ + 8 ώρες
ύπνου + 2 ώρες γεύματα και
φροντίδα εαυτού (με
ταυτόχρονη χρήση των ΤΠΕ) =
περισσότερο 24 ώρες/ημέρα

Προεκτάσεις

Ένα σπιτικό όπου συνωστίζονται
«άυλοι» άλλοι, που εισδύουν
στις πρόσωπο με πρόσωπο
συνευρέσεις της οικογένειας.
Παρεμβολές στην ανάπτυξη της
ικανότητας για μοναξιά και για
επικοινωνία

Δεν απομένει χρόνος για μη
τεχνολογικά μεσολαβημένες
σχέσεις, ονειροπόληση,
προσήλωση σε σχέσεις και
δραστηριότητες, παίξιμο (play
vs. game/toy)

Προεκτάσεις για τις γνωστικές λειτουργίες (1)

Ερευνητικά δεδομένα	Προεκτάσεις
<p>Επεξεργασία της πληροφορίας και μάθηση</p> <p>Απεριόριστη πληροφορία στα ακροδάκτυλα</p> <p>Ανάγνωση στο διαδίκτυο: “skim-reading” (F-pattern)</p>	<p>Μικρή προσπάθεια και επένδυση στην αναζήτηση αξιόπιστων πηγών.</p> <p>Ανυπομονησία. Επιφανειακή, παθητική (vs. εις βάθος, ενεργητική) προσέγγιση της μάθησης</p>
<p>Φαντασία και δημιουργικότητα</p> <p>«Χαλαρή» συγκλίνουσα vs. αποκλείουσα σκέψη</p> <p>Παγκόσμιες, ομοιογενείς, προκατασκευασμένες εικόνες</p>	<p>Αποδυνάμωση της δημιουργικής σκέψης και της φαντασίας, καθώς οι προσωπικές νοερές εικόνες αντικαθίστανται από έτοιμα μαζικά προϊόντα των ΤΠΕ</p>

Προεκτάσεις για τις γνωστικές λειτουργίες (2)

Ερευνητικά δεδομένα	Προεκτάσεις
Μνήμη Απόδυνάμωση της δηλωτικής μνήμης: ανακαλούμε την πηγή από όπου αντλήσαμε στοιχεία αλλά όχι τα στοιχεία	Εξασθένιση βασικών γνωστικών διεργασιών, όπως η αναζήτηση, η προσπέλαση και η ανάσυρση, καθώς βασιζόμαστε όλο και περισσότερο στις ΤΠΕ ως προεκτάσεις της μνήμης
Multitasking Επιβάρυνση του εγκεφάλου, εξαιτίας φυσικών περιορισμών της προσοχής και της μνήμης εργασίας	Αδυναμία διύλισης των πληροφοριών και παρεμβολές → τεράστιος μεταβολικός φόρτος, απώλειες σε χρόνο και ακρίβεια

Προεκτάσεις στη συναισθηματική ανάπτυξη (1)

Ερευνητικά δεδομένα	Προεκτάσεις
Ανάπτυξη της ενσυναίσθησης Αυξημένη έκθεση σε βίαιες και δυσάρεστες εικόνες	Απευαισθητοποίηση στη βία, αύξηση της απάθειας και του κυνισμού
Παρακώλυση διεργασιών εξατομίκευσης Μονίμως «συνδεδεμένοι»	Δυσκολία διαχείρισης της μοναξιάς και των αποχωρισμών. Επιβράδυνση στην ανάπτυξη της εξατομίκευσης

Προεκτάσεις στη συναισθηματική ανάπτυξη (2)

Ερευνητικά δεδομένα	Προεκτάσεις
Άρση αναστολών Η ανωνυμία ενθαρρύνει τον πειραματισμό χωρίς όρια	Δυσκολία διαχείρισης των επακόλουθων (π.χ. κυβερνοεκφοβισμός)
Μεταβατικά αντικείμενα Οι ΤΠΕ λειτουργούν ως μη-αποκαθεξιποιημένα «μεταβατικά αντικείμενα», που περιφέρουμε μαζί μας για να προσφέρουν ανακούφιση, σε μεταβατικές περιοχές εμπειρίας	Συναισθηματική εξάρτηση στις ΤΠΕ. Παρακώλυση συναισθηματικής ωρίμανσης

Ενδεικτική βιβλιογραφία α' μέρους:

- Davou, B. & Xenakis, F. (1998). *Feeling, Communicating & Thinking: Readings on the Emotional Aspects of Learning*, Athens: Papazzisis Publishers.
- Hobson, P. (2006). *Το Λίκνρον της Σκέψης: Διερευνώντας την Προέλευση της Σκέψης*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Καραγιαννοπούλου, Ευ. (2007). *Για τη Μάθηση: Η Σημασία του Σχεσιακού Παράγοντα*, Αθήνα: Gutenberg.
- Κοντοπούλου, Μ. (1996). *Η Μετάβαση από το Σπίτι στο Σχολείο*, Εκδ. Προμηθεύς.
- Μπόλμπυ, Τζ. (2008) *Δημιουργία και Διακοπή των Συναισθηματικών Δεσμών*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Ντάβου, Μπ. (2000). *Οι Διεργασίες της Σκέψης στην Εποχή της Πληροφορίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Ντάβου, Μπ. & Δραγώνα, Θ. (Επιμ.) (1992). *Εφηβεία: Προσδοκίες και Αναζητήσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σαλτζμπέργκερ-Ουίτενμπεργκ, Ι., Χενρυ, Τζ., Όσμπορν, Ε. (1996). *Η Συναισθηματική Εμπειρία της Μάθησης και της Διδασκαλίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Συλλογικό (2008). *Επικίνδυνα Παιδιά ή Παιδιά σε Κίνδυνο; Πρωταγωνιστές και Θύματα της Νεανικής Εγκληματικότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Lector.

Βιβλιογραφικές αναφορές β' μέρους:

American Academy of Pediatrics (2016). Children, adolescents and the media. *Pediatrics : Journal of the American Academy of Pediatrics*, DOI: 10.1542/peds.2013-2656.

Buckingham, D. (1998). Media Education in the UK: Moving Beyond Protectionism. *Journal of Communication*, 48(1), 33-43.

Bushman, B. & Huesmann, R. (2006). Short – term and Long – term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 160, 348 – 352.

Engelhardt, C., Bartholow, B., Kerr, G.& Bushman, B. (2011). This is your brain on violent video games: Neutral desensitization to violence predicts increased aggression following violent video game exposure. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 1033 – 1036.

Gutnick, A.L., Robb, M., Takeuchi, L. & Kotler, J. (2011). *Always Connected: The new digital media habits of young children*. New York: The Joan Cooney Center

Giedd, J.N (2012). The Digital Revolution and Adolescent Brain Evolution. *Journal of Adolescent Health*, 51, 101-105.

Livingstone, S. (1998). Mediated Childhoods: a comparative approach to young people's changing media environment in Europe (online). London: LSE Research Online. Available at <http://eprints.lse.ac.uk/archive/00000401>

Pfeifer, G. (2013). The Connected Brain. *The Psychologist*, 26 (5), 340 – 343.

Shrestha, S. & Lenz, K. (2007). Eye Gaze Patterns while Searching vs. Browsing a Website. *Software Usability Research Lab*, <http://usabilitynews.org/eye-gaze-patterns-while-searching-vs-browsing-a-website/>

Suler, J. (2004). The Online disinhibition effect. Στο J.R. Suler *The Psychology of Cyberspace*, www.rider.edu/suler/psycyber/basicfeat.html (article orig. pub. 2001).

Sidiropoulou (2014). *Adolescents Relationship with Internet and the Issue of Addiction*. Doctorate Thesis. National & Kapodistrian University of Athens.

Spetsiotou & Davou (2012). Media as Mediators of the Parent-Child Relationship. In E. Kourti (Ed.) *Childhood and Media*. Athens: Herodotus/OMEP.

Turkle, S. (2011). *Alone Together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.

Young, R. (1994). *Mental Space*. London: Process Press.